

УДК 378.147.091.33:613(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-150-153

РУДЕНКО Тетяна Володимирівна –

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки соціальної та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4758-1389>
e-mail: tvrud35@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ У ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО ТА ПІСЛЯ ВВЕДЕННЯ ШКІЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Стан здоров'я дітей і підлітків відноситься до важливих медико-соціальних і педагогічних проблем, тому що від їхнього здоров'я залежить майбутнє нашої держави, її трудовий і інтелектуальний потенціал.

Нині формується нова стратегія сучасної української школи, в якій здоров'я розглядається як необхідний компонент освіти. Необхідно навчити кожну людину, особливо дитину, «науці здоров'я», сформувати в неї вміння та навички здорового способу життя. У вирішенні цієї соціально важливої проблеми великого значення набуває здоров'язберігальна, здоров'ястворювальна діяльність учителя, перед яким стоїть завдання формувати в учнів валеологічний світогляд, валеологічну поведінку як умови збереження та зміцнення здоров'я [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пріоритетність проблеми здоров'я дітей та молоді на початку третього тисячоліття зумовлена різким погіршенням стану їхнього фізичного, психічного і розумового розвитку. Результати досліджень В. Ф. Москаленко, К. М. Ніколаєнко, А. О. Міненко, В. М. Оржеховської, О. Д. Светлової та інших свідчать, що лише 7% школярів України займаються спортом, а 43,5% обмежуються тільки уроками фізкультури; в 70% таких школярів рівень фізичного розвитку низький або нижчий за середній. Опитування учнів 7–11 класів виявили, що серед них 37% курять, 60% вживають алкоголь, 40% спробували наркотики. Причому вік дітей, які починають курити, вживати алкоголь та наркотики, з кожним роком зменшується.

Встановлено, що провідна тенденція змін стану здоров'я дітей в період з 1994 до 2003 року характеризувалась закономірним зростанням із року в рік середньої патологічної ураженості дітей і підлітків. Іншою важливою закономірністю даного періоду є високий темп зростання хронічної захворюваності дітей. Серед випускників загальноосвітніх закладів

України, згідно статистичних даних, 60% мають порушення постави, 50% – короткозорість, 40% – порушення серцево-судинної системи та нервово-психічні відхилення. Зростання захворюваності пояснюється багатьма вітчизняними дослідниками не лише впливом різних негативних чинників, а й недостатньою увагою до валеологічних питань в освіті дітей і дорослих.

Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я – одне з найважливіших завдань сучасної школи, яка має стати атрибутом будь-якої освітньої діяльності у навчальному закладі і поза його межами. Тому запровадження Міністерством освіти і науки України у 2004 році нового навчального предмета «Основи здоров'я», який вивчається з 1 по 9 класи по 1 годині на тиждень і інтегрує знання з валеології й безпеки життєдіяльності та має на меті навчити школярів вести здоровий спосіб життя, формувати в учнів свідоме ставлення до свого життя, життєвих навичок безпечної та здорової поведінки тощо. Але реалізація поставлених завдань цілком залежить від рівня готовності вчителів до викладання вищезазначеного навчального предмета.

До теперішнього часу, у зв'язку з відсутністю спеціально підготовлених учителів з «Основ здоров'я», цей предмет викладають вчителі інших спеціальностей (В. І. Бабич, Р. О. Валецька, Л. Г. Горяна, О. В. Нечаєва, В. М. Скороход, С. М. Страшко та інші).

Існуюча думка про те, що будь-який педагог, який не вивчав у вищій школі навчальний предмет «Вікова фізіологія та валеологія», здатний з легкістю виконувати функції вчителя з «Основ здоров'я» є хибною та недалекозорою [2, 3, 4]. На жаль, аналіз наших і літературних досліджень вказує, що на цей важливий предмет у педагогічних ВНЗ відводиться обмаль годин. На підтвердження зазначеного приведемо кількість годин, що заплановані на 2021–2022 н. р. на дисципліну «Вікова фізіологія та валеологія», яка є базою знань для «Основ здоров'я» у

Центральноукраїнському державному педагогічному університеті ім. В. Винниченка: 18 годин лекцій і 16 годин практичних занять.

Виходячи з наведених даних, стає зрозуміло, які здоров'язберігаючі знання отримують майбутні вчителі. В той же час у більшості ЗВО навчальними планами (і особливо в педагогічних закладах) у підготовці майбутніх учителів передбачені спеціальні навчальні дисципліни: «Охорона праці й безпека життєдіяльності», «Валеологія», «Вікова фізіологія та валеологія» та ін., що дають можливість досить переконливо і на достатньому науково-теоретичному рівні та обґрунтовано на практичних заняттях розв'язувати проблему ознайомлення студентів з різними аспектами стану, збереження, розвитку, а також формування і моніторингу та оцінки здоров'я і ЗСЖ студентів. За цих обставин зазначена проблема виступає й у навчальному процесі аналізується не лише як досить важлива для оцінки індивідуального здоров'я кожного окремого студента, а й як проблема глобальна, яка має важливе соціальне значення для усього суспільства та вагома у формуванні високопрофесійного вчителя природничих дисциплін і його компетентності з питань оцінки та аналізу рівня здоров'я та ЗСЖ учнівського і педагогічного колективу, з якими працюватиме майбутній вчитель у своїй професійній діяльності. До того ж проблема розглядається і як така, завдяки якій майбутній фахівець пропагуватиме здоровий спосіб життя у відповідній сфері і там, де він проживатиме і діятиме як носій нових ідей соціального розвитку, як інтелектуально розвинена особистість.

Спираючись на вищесказане можна зробити такі висновки: постійне зростання кількості учнів загальноосвітніх шкіл з відхиленнями у стані здоров'я, а також появою навчального предмета «Основи здоров'я», спрямованого на підвищення рівня культури здоров'я і безпеки життєдіяльності учнів, переконує нас в нагальній потребі підготовки у ВНЗ майбутніх учителів, здатних на високому професійному рівні забезпечувати викладання зазначеного курсу.

Мета статті полягає у порівнянні рівня фізичного розвитку і здоров'я, сформованих теоретичних та практичних навичок щодо питань здорового способу життя студентів I курсу, які вивчали у школі предмет «Основи здоров'я».

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із перших завдань нашої науково-дослідної роботи ми вважали доцільним з'ясувати рівень санітарно-гігієнічної культури студентів I курсу, які нещодавно закінчили середній навчальний

заклад, їх ставлення до власного здоров'я, раціонального харчування, режиму дня, фізичної активності, шкідливих звичок, тобто до тих проблем, які входять до поняття здорового способу життя.

Щоб отримати об'єктивне уявлення про стан сформованості у першокурсників різних років навчання теоретичних знань та практичних навичок щодо питань здоров'я та здорового способу життя, отриманих у школі, використали дані раніше опитуваних нами студентів I курсу 2004–2005 р. н., які не вивчали у школі предмет «Основи здоров'я». Також провели анкетування першокурсників 2018–2019 р.н., які вивчали «Основи здоров'я» впродовж 9 років.

В процесі експерименту використано декілька методів науково-дослідної роботи, а саме: письмове та усне анкетування, тестування, дослідницькі бесіди зі студентами, аналіз статистичних даних.

Одним із найважливіших реальних важелів для збереження та зміцнення здоров'я є раціональний режим дня. Дослідженнями багатьох науковців доведено, що із загальної кількості чинників режиму дня, які впливають на формування здоров'я молоді, найбільше значення мають:

- режим сну – 24-30%;
- заняття фізичною культурою та спортом – 15-30%;
- харчування – 10-16%.

Аналіз отриманих анкетних даних щодо життєдіяльності студентів-першокурсників 2004–2005 та 2018–2019 років навчання свідчить про її невпорядкованість і хаотичну організацію. Це відображається у таких найважливіших компонентах, як: несвоєчасний прийом їжі, систематичне недосипання, нетривале перебування на свіжому повітрі та інше.

Як показують наші спостереження за першокурсниками 2018–2019 р.н., що недотримання раціонального режиму дня, навчання та відпочинку, неповноцінний сон, втома органів зору при тривалій роботі за комп'ютером, комп'ютерні ігри та перегляд телепередач є причинами втоми, погіршення стану здоров'я, появи різних захворювань.

Зазвичай молоді люди не схильні перейматися станом свого здоров'я навіть тоді, коли хворіють. Найчастіше свої недуги вони сприймають як явище тимчасове, не суттєве, швидкоплинне, без негативних наслідків.

Серйозну шкоду здоров'ю молоді спричиняють і шкідливі звички, такі як тютюнокуріння та вживання спиртних напоїв. Згідно з даними проведених досліджень алкоголь не вживали тільки 24,7% студентів I курсу 2004–2005 року навчання та 39,1%

студентів 2018–2019 року навчання. Рівень поширення куріння серед студентів коливається від 15,3% (2004–2005 н.р.) до 19,2% (2018–2019 н.р.).

Порівняльний аналіз рівня фізичного здоров'я студентів 2005 і 2019 років навчання, яке визначали за допомогою п'яти індексів: Кетле, Скібінського, Шаповалової, Робінсона, Руф'є не показав суттєвої різниці рівня фізичного здоров'я у першокурсників різних років навчання (від 0,6 до 4,6 %).

Проведений аналіз демографічної ситуації старшокласників та першокурсників Кіровоградщини, а також її динаміки протягом 15 останніх років, свідчить про наявність як в області, так і в цілому в Україні, поряд із соціально-економічними проблемами глибокої демографічної кризи дітей 15-17 років. Так за даний період (2004–2019 рр.) зафіксовано зниження чисельності підлітків від 45183 у 2004 році до 23697 у 2019 році.

Первинна захворюваність і поширеність хвороб – важливі показники здоров'я молоді. Їх аналіз дозволяє виявити проблемні ситуації, пріоритетні профілактичні заходи як у дітей, так і в дорослих.

Проведений нами аналіз динаміки захворюваності і поширеності хвороб по основним класам за 15 років (2004–2019 рр.) засвідчив, що збільшення як захворюваності (на 35,9%), так і поширеності хвороб (на 51,6%) дітей 15–17 років відбулося за рахунок хвороб органів дихання (на 67,8 – 72,6%), травлення (на 31,8 – 9 5,8%), ока та його придаткового апарату (на 41,9 – 56,4%), вуха та соскоподібного відростка (на 16, – 42,2%), травм, отруєнь (на 63,6 – 71,0%).

За останні шість років (2013–2019 рр.) при загалом незмінній структурі як захворюваності, так і поширеності хвороб серед підлітків області відбулися незначні зміни питомої ваги основних класів хвороб, що її формують. Так, спостерігається зростання питомої ваги хвороб органів дихання, вуха та соскоподібного відростка, новоутворень, травм, отруєнь на 9,2 – 16,3%. Натомість питома вага ендокринної системи, системи кровообігу, розладу психіки та поведінки у загальній структурі як первинної, так і хронічної захворюваності серед підлітків області знизилась на 0,3 – 12,6%.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Провівши порівняльний аналіз набутих навичок здорового способу життя та безпечної поведінки у студентів I курсу Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка, які вивчали у школі інтегрований предмет «Основи здоров'я» впродовж 9 років, і які його не вивчали, дослідивши рівень фізичного

здоров'я першокурсників 2005 н. р. і 2019 н. р., а також проаналізувавши захворюваність підлітків Кіровоградської області за останні 15 років ми дійшли до висновку, що сьогоденний стан здоров'я молоді вимагає комплексної взаємодії сім'ї, дошкільного закладу, школи та ВНЗ для формування у підростаючого покоління вмінь і навичок здорового способу життя, оскільки лише введення шкільного предмету «Основи здоров'я» не дає бажаного результату. Постійне зростання кількості учнів загальноосвітніх шкіл з відхиленнями у здоров'ї, а також поява навчального предмета «Основи здоров'я», спрямованого на підвищення рівня культури здоров'я школярів, переконує нас в нагальній потребі підготовки у ВНЗ майбутніх учителів, здатних на високому професійному рівні забезпечувати викладання вищезазначеного курсу.

У зв'язку з цим у вищих педагогічних навчальних закладах необхідно створити відповідні умови для якісної підготовки фахівців напрямку «Здоров'я людини», покликаних виховувати здорову та всебічно розвинену сучасну молодь.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Проблеми фізичного виховання і розвитку школярів та забезпечення їхнього здоров'я / Ж-л Академії медичних наук України, №3, 2001. С. 494–503.
2. Бабич В. І., Зайцев В. О., Нечасва О. В. Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я, як важлива умова виховання здорової молоді / Ж-л «Проблеми фізичного виховання і спорту», №1, 2010. С. 3–5.
3. Бойченко Т. Є. Формування здорового способу життя учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі розвитку життєвих навичок. Київ, 2010. 24 с.
4. Порівняльний аналіз стану здоров'я і навичок здорового способу життя першокурсників різних років навчання.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2001). *Problemy fizychnoho vykhovannya i rozvytku shkolyariv ta zabezpechennya yikhnoho zdorov'ya*. [Problems of pupils' physical education and development and their health ensuring].
2. Babych, V. I., Zaytsev, V. O., Nechayeva, O. V. (2010). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv osnov zdorov'ya, yak vazhlyva umova vykhovannya zdorovoyi molodi*. [Preparation of future teachers in subject «Basics of Health» as an indispensable term for education of healthy youth].
3. Boychenko, T. E. (2010). *Formuvannya zdorovoho sposobu zhyttya uchniv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv na osnovi rozvytku zhyttyevykh navychok*. [Developing of healthy lifestyle in pupils of general education schools on the life skills development basis]. Kyiv.
4. *Porivnyal'nyy analiz stanu zdorov'ya i navychok zdorovoho sposobu zhyttya pershokursnykiv riznykh*

rokiv navchannya. [Comparative analysis of health state and healthy lifestyle skills in first year students in different years of education].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РУДЕНКО Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки спеціальної та соціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми методики викладання валеологічних дисциплін.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RUĐENKO Tetiana Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the department of pedagogy special and social education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: problems of methodology of teaching valeological disciplines.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2021 р.

УДК 378.046-021.68:004-047.64 (043.3)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-153-156

СИГЕТІЙ Ігор Петрович –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичної освіти та інформаційних технологій Закарпатського інституту

післядипломної педагогічної освіти, заслужений учитель України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3629-4632>

e-mail: sig.igor@gmail.com

КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним із перспективних напрямів освітньої галузі України є вдосконалення системи післядипломної освіти, що має забезпечити розвиток кваліфікації педагогічних працівників відповідно до потреб суспільства та галузі, з урахуванням особистісних і професійних якостей. Соціокультурні й інформаційні зрушення в суспільстві початку ХХІ ст. детермінували радикальні зміни системи освіти, які актуалізували необхідність перетворення післядипломної педагогічної освіти на соціальну інституцію, зорієнтовану на розвиток професійної культури педагогів, визнання й стимулювання їхньої активності, ініціативності, комунікаційних навичок, усвідомлення педагогічної діяльності, пошук шляхів професійного самовдосконалення, готовності до інформаційно-управлінської діяльності.

Концептуальні орієнтири функціонування післядипломної освіти окреслено в законах України «Про освіту» (2017, зі змінами 2019), «Про вищу освіту» (2014, зі змінами 2019), «Про професійний розвиток працівників» (2012, зі змінами 2019), «Про загальну середню освіту» (1999, зі змінами 2019); указах Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти у ХХІ столітті» (2002), «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); Концепції «Нова українська школа» (2016).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З огляду на застосування методології на філософському, загальнонауковому та конкретно науковому рівнях методологічні підвалини дослідження проблеми розвитку готовності педагогічних працівників до інформаційно-управлінської діяльності в системі післядипломної освіти на філософському рівні становлять філософсько-психологічні положення про особистість як суб'єкт власної життєдіяльності та розвитку (А. Алексюк, В. Бондар та ін.), взаємопіднесення зовнішніх впливів і внутрішньої активності особистості в її розвитку (Є. Ільїн, О. Леонтьєв) у площині гуманістичної (С. Гончаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.) та акмеологічної (Г. Балл, І. Зязюн, В. Кремень та ін.) парадигм; на загальнонауковому рівні – ідеї особистісно орієнтованого навчання (І. Бех, В. Бондар, В. Гриньова, О. Коберник та ін.) та цілісного підходу до організації освітнього процесу (Ю. Бабанський, В. Семиченко та ін.); на конкретно науковому рівні – сучасні психолого-педагогічні концепції формування особистості педагога (О. Дубасенюк, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Сисоева та ін.), напрацювання вчених з проблем розвитку інформаційно-освітнього середовища (В. Биков, В. Гуменюк, А. Гуржій, Р. Гуревич, М. Жалдак, Н. Морзе, В. Чорний та ін.) та урізноманітнення інформаційно-управлінської діяльності сучасного навчального закладу управління (Ч. Барнард, Д. Беляєв, В. Зігерт).